

ЗИГМУНД ФРОЙД УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНА

КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

ЗАТВЕРДЖЕНО
Вченою радою університету

Протокол №10 від
«11» червня 2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«РОЗЛАДИ ОСОБИСТОСТІ ТА ОСОБИСТІСНИХ РИС»

Освітній рівень: Перший (бакалаврський)

Галузь знань: С «Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини»

Спеціальність С4 «Психологія»

Освітньо-професійна програма "Психологія"

Статус дисципліни: вибіркова

Форма навчання: денна

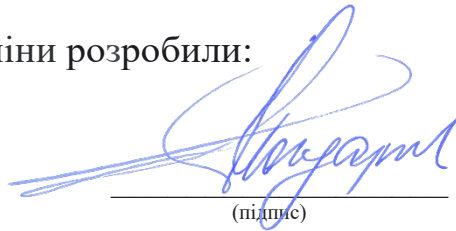
<u>Форма навчання</u>	<u>Курс</u>	<u>Семестр</u>	<u>Лекції (год.)</u>	<u>Практичні (год.)</u>	<u>Самостійна робота студента (год.)</u>	<u>Разом (год.)</u>	<u>Залік (сем.)</u>
<u>Денна</u>	<u>4</u>	<u>8</u>	<u>20</u>	<u>16</u>	<u>54</u>	<u>90</u>	<u>8</u>

Київ-ЗФУУ
2025

Робоча програма розроблена на основі освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів галузі С «Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини», спеціальності С4 Психологія, затвердженої вченою радою ЗФУУ (протокол № 10 від «11» червня 2025 року)

Програму навчальної дисципліни розробили:

Кандидат медичних наук,
доцент кафедри психології

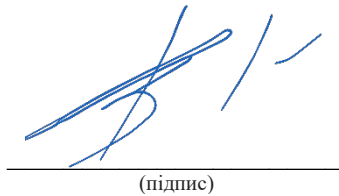
(підпис)

А. Бондарчук

Робочу програму обговорено та затверджено на засіданні кафедри психології

Протокол № 9 від “21” травня 2025 року

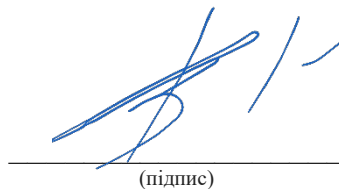
Завідувач кафедри психології

(підпис)

І. Клименко

Гарант ОПП «Психологія»

(підпис)

І. Клименко

Пролонговано:

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), “__” _____ 20__ р., протокол №__
(підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), “__” _____ 20__ р., протокол №__
(підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), “__” _____ 20__ р., протокол №__
(підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), “__” _____ 20__ р., протокол №__
(підпис) (ПІБ)

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, ОПП, ступень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		Денна форма навчання	
Кількість кредитів - 3	Галузь знань – С «Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини»	Статус дисципліни вибіркова	
Змістових модулів - 2		Мова навчання Українська	
Загальна кількість кредитів/годин - 3/90	Спеціальність: С4 Психологія Освітньо-професійна програма «Психологія»	Рік підготовки	
		4-й	
		Семестр	
		8-й	
		Лекції (год.)	
		20	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних - 4 год.;	Ступень вищої освіти - Бакалавр	Практичні(год.)	
		16	
		Самостійна робота(год.)	
		54	
		Всього	
		90	
		Вид контролю	
			Залік

2.1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни «Розлади особистості та особистісних рис» є формування у здобувачів вищої освіти системного розуміння природи, класифікації та психологічних механізмів розладів особистості й патологічних особистісних рис, а також засвоєння принципів їх діагностики, профілактики та психокорекції.

2.2. Завдання вивчення дисципліни

Завдання спрямовані на формування високого рівня професійної компетентності у здобувачів освіти, які зможуть ефективно працювати у сфері розладів особистості:

- Ознайомлення з класифікаціями розладів особистості та особистісних рис (МКХ-11, DSM-5);
- Розкриття психологічних механізмів виникнення та перебігу патологічних рис і розладів;
- Формування навичок діагностики основних типів розладів особистості та їх проявів;
- Навчання застосуванню методів психодіагностики, консультування та психокорекції осіб із розладами особистості;

- Розвиток професійної етичної позиції щодо роботи з клієнтами, які мають патологічні особистісні риси;
- Сприяння міждисциплінарній взаємодії з лікарями-психіатрами, психотерапевтами та соціальними працівниками.

2.3. Передумови для вивчення дисципліни.

Для успішного засвоєння дисципліни «Розлади особистості та особистісних рис» студентам необхідно мати ґрунтовні знання з таких предметів:

Пререквізіти:

- Психодіагностика — формує знання й навички застосування методів оцінки та вимірювання індивідуально-психологічних особливостей.
- Патопсихологія — вивчає закономірності порушення психічної діяльності при різних формах психічних розладів, механізми їх виникнення та прояви, а також психологічні методи дослідження патологічних змін особистості й мислення.
- Клінічна психологія — це навчальна дисципліна, спрямована на вивчення закономірностей виникнення та перебігу психічних розладів, диференціацію норми й патології, а також формування практичних навичок психодіагностики, психокорекції та психологічної підтримки осіб із психічними та поведінковими порушеннями.
- Основи психологічного консультування — це навчальна дисципліна, що присвячена теоретичним засадам та практичним методам надання психологічної допомоги через індивідуальне й групове консультування, спрямовану на формування професійних навичок ефективної комунікації, аналізу проблем клієнта та вибору адекватних стратегій підтримки.
- Травмофокусоване психологічне консультування — це навчальна дисципліна, спрямована на вивчення психологічних механізмів виникнення та наслідків психотравм, формування знань і навичок діагностики та підтримки клієнтів із травматичним досвідом, а також інтеграцію методів консультування у комплексну психотерапевтичну практику.
- Основи психіатрії — це навчальна дисципліна, що забезпечує ознайомлення з базовими поняттями психіатрії, класифікацією психічних розладів, принципами діагностики та загальними підходами до лікування і психосоціальної підтримки пацієнтів.

Постреквізіти:

Після завершення дисципліни студенти зможуть застосовувати отримані знання у таких предметах та професійних сферах:

- Індивідуальна та групова терапія — формує знання й навички застосування психотерапевтичних методів у роботі з окремими клієнтами та групами.
- Основи психофармакології — це навчальна дисципліна, що вивчає вплив лікарських засобів на психіку та поведінку, механізми їх дії, особливості застосування психотропних препаратів у лікуванні психічних і

поведінкових розладів, а також принципи взаємодії фармакологічних і психотерапевтичних методів.

- Переддипломна практика — це освітній компонент, що є завершальним етапом професійної підготовки, інтегрує теоретичні знання та практичні навички у реальних умовах діяльності психолога й готує студента до виконання кваліфікаційної роботи.
- Кваліфікаційна робота — це самостійне науково-практичне дослідження, яке демонструє професійну компетентність здобувача та його готовність до незалежної психологічної діяльності.

3. Зміст навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Розлади особистості та особистісних рис» складається з двох змістовних модулів:

Змістовний модуль 1. Теоретико-методологічні основи

Тема 1. Поняття та класифікація розладів особистості та патологічних рис (МКХ-11, DSM-5).

Розлади особистості визначаються як стійкі порушення внутрішніх переживань та поведінки, що відхиляються від культурних норм і призводять до соціальної дезадаптації. У сучасних класифікаціях (МКХ-11, DSM-5) вони описуються через критерії тривалості, вираженості та впливу на функціонування особи. Особливу увагу приділяють відмінності між патологічними рисами та клінічно значущими розладами. Класифікаційні системи забезпечують єдину мову для діагностики та досліджень, сприяючи міждисциплінарній взаємодії.

Тема 2. Етіологічні фактори: біологічні, психологічні та соціальні детермінанти.

Формування розладів особистості зумовлене комплексом біологічних, психологічних і соціальних чинників. Біологічні фактори включають генетичну схильність та нейробіологічні механізми. Психологічні детермінанти охоплюють ранні дитячі переживання, стиль прив'язаності та особливості емоційної регуляції. Соціальні умови, такі як сімейне середовище, культура та травматичні події, можуть посилювати ризик розвитку патологічних рис.

Тема 3. Психологічні механізми формування та розвитку розладів особистості.

Розлади особистості виникають через дисфункціональні механізми саморегуляції, спотворені когнітивні схеми та порушення емоційної обробки. Важливу роль відіграють механізми захисту, які при патологічному використанні призводять до стійких порушень поведінки. Дефіцит у розвитку Я-структур та труднощі інтеграції досвіду формують основу для дезадаптивних моделей взаємодії. Розуміння цих механізмів дозволяє ефективніше застосовувати психотерапевтичні стратегії.

Тема 4. Типологія розладів особистості: клініко-психологічні характеристики основних груп.

Типологія розладів особистості охоплює кілька груп, зокрема кластер А (дивні та ексцентричні), кластер В (емоційно нестабільні та драматичні) та кластер С (тривожні та унікальні). Кожна група має специфічні клінічні прояви, що відображають особливості мислення, емоцій та поведінки. Наприклад, прикордонний розлад характеризується нестабільністю емоцій та ідентичності, а нарцисичний — надмірною потребою у визнанні. Така систематизація допомагає у виборі діагностичних та терапевтичних підходів.

Тема 5. Методологічні підходи до дослідження та діагностики особистісних порушень.

Дослідження розладів особистості базується на поєднанні клінічних інтерв'ю, психометричних методів та спостереження. Використовуються стандартизовані опитувальники, що дозволяють оцінити інтенсивність патологічних рис. Методологія включає як кількісні, так і якісні підходи, що забезпечують комплексне розуміння проблеми. Важливим є інтегративний аналіз, який враховує біопсихосоціальний контекст розвитку особистості.

Змістовний модуль 2. Практика діагностики та психокорекції

Тема 6. Методи психодіагностики розладів особистості та патологічних рис.

Психодіагностика розладів особистості здійснюється за допомогою клінічних інтерв'ю, проєктивних методик та стандартизованих тестів. Вона спрямована на виявлення стійких моделей мислення, емоцій та поведінки, що відхиляються від норми. Особливе значення мають інструменти, які дозволяють диференціювати патологічні риси від тимчасових реакцій. Комплексна діагностика забезпечує основу для планування психокорекційної роботи.

Тема 7. Психотерапевтичні стратегії: когнітивно-поведінкові, психоаналітичні та інтегративні підходи.

У роботі з розладами особистості застосовуються різні психотерапевтичні стратегії. Когнітивно-поведінкові методи спрямовані на зміну дисфункціональних переконань та поведінкових патернів. Психоаналітичні підходи акцентують увагу на глибинних конфліктах та механізмах захисту. Інтегративні моделі поєднують різні техніки, забезпечуючи гнучкість та адаптацію до потреб клієнта.

Тема 8. Психокорекційні методи та робота з клієнтами у кризових станах.

Психокорекція розладів особистості включає індивідуальні та групові методи, спрямовані на розвиток адаптивних навичок. У кризових станах важливим є застосування технік стабілізації та підтримки. Використовуються методи тренінгу комунікативних навичок, емоційної регуляції та вирішення конфліктів. Робота з кризовими клієнтами потребує особливої чутливості та професійної етики.

Тема 9. Етичні принципи та професійні стандарти взаємодії з особами, які мають розлади особистості.

Етичні засади роботи з клієнтами з розладами особистості передбачають дотримання конфіденційності, поваги до гідності та уникнення стигматизації. Психолог має діяти в межах професійних стандартів, забезпечуючи безпечне та підтримувальне середовище. Важливим є баланс між емпатією та професійною дистанцією. Етична позиція сприяє формуванню довіри та ефективності консультування.

Тема 10. Міждисциплінарна взаємодія: співпраця психолога з психіатром, психотерапевтом та соціальним працівником.

Робота з особами, які мають розлади особистості, потребує міждисциплінарної взаємодії. Психолог співпрацює з психіатром у питаннях діагностики та фармакотерапії, з психотерапевтом — у розробці терапевтичних стратегій, а з соціальним працівником — у забезпеченні соціальної підтримки. Такий підхід дозволяє комплексно враховувати біологічні, психологічні та соціальні аспекти проблеми. Міждисциплінарна команда забезпечує більш ефективну допомогу клієнту.

4. Структура залікового кредиту з дисципліни

Назви змістовних модулів і тем практичних занять	Кількість годин			
	денна форма			
	усього	у тому числі		
		л.	пр.	с.р.
Змістовний модуль 1. Теоретико-методологічні основи				
Тема 1. Поняття та класифікація розладів особистості та патологічних рис (МКХ-11, DSM-5).	10	2	2	6
Тема 2. Етіологічні фактори: біологічні, психологічні та соціальні детермінанти.	10	2	2	6
Тема 3. Психологічні механізми формування та розвитку розладів особистості.	10	2	2	6
Тема 4. Типологія розладів: клініко-психологічні характеристики основних груп.	10	2	2	6
Тема 5. Методологічні підходи до дослідження та діагностики особистісних порушень.	9	2	2	5
Змістовний модуль 2. Практика діагностики та психокорекції				
Тема 6. Методи психодіагностики розладів особистості та патологічних рис.	9	2	2	5
Тема 7. Психотерапевтичні стратегії: когнітивно-поведінкові, психоаналітичні та інтегративні підходи.	8	2	1	5
Тема 8. Психокорекційні методи та робота з клієнтами у кризових станах.	8	2	1	5
Тема 9. Етичні принципи та професійні стандарти взаємодії з особами, які мають розлади особистості.	8	2	1	5

Тема 10. Міждисциплінарна взаємодія: співпраця психолога з психіатром, психотерапевтом та соціальним працівником.	8	2	1	5
Усього:	90	20	16	54

5. Тематика практичних та занять з дисципліни

Змістовний модуль 1. Теоретико-методологічні основи

Практичне заняття 1. Класифікація та діагностичні критерії

- Охарактеризуйте основні відмінності між класифікаціями МКХ-11 та DSM-5.
- Назвіть ключові критерії, що дозволяють розмежувати патологічні риси від клінічно значущих розладів.
- Зазначте, чому єдина система класифікації важлива для практики психолога.
- Опишіть труднощі, які виникають у діагностиці розладів особистості.
- Перелічте способи, якими класифікація впливає на вибір психотерапевтичної стратегії.

Практичне заняття 2. Етіологія та фактори ризику

- Охарактеризуйте біологічні чинники, що впливають на розвиток розладів особистості.
- Опишіть, як дитячий досвід формує патологічні риси.
- Зазначте роль соціального середовища у виникненні розладів.
- Назвіть приклади генетичної схильності до певних типів розладів.
- Розкрийте значення біопсихосоціальної моделі у поясненні розвитку особистісних порушень.

Практичне заняття 3. Психологічні механізми формування

- Охарактеризуйте когнітивні схеми, що лежать в основі розладів особистості.
- Опишіть вплив емоційної регуляції на перебіг розладів.
- Перелічте механізми психологічного захисту, які найчастіше зустрічаються у пацієнтів.
- Зазначте, чому дефіцит Я-структур є ключовим у розвитку патології.
- Сформулюйте, як розуміння механізмів допомагає у виборі терапії.

Практичне заняття 4. Типологія розладів особистості

- Назвіть особливості кластерів А, В та С.
- Охарактеризуйте відмінності прикордонного та нарцисичного розладів.
- Зазначте, як типологія допомагає у діагностиці.
- Опишіть клінічні прояви, характерні для кожного типу розладів.
- Запропонуйте способи використання типології у психокорекції.

Практичне заняття 5. Методологія дослідження та діагностики

- Переліchte методи, що застосовуються у психодіагностиці розладів особистості.
- Охарактеризуйте відмінності між кількісними та якісними методами дослідження.
- Зазначте переваги стандартизованих опитувальників.
- Опишіть значення спостереження у діагностиці.
- Розкрийте важливість інтегративного аналізу у дослідженні особистісних порушень.

Змістовний модуль 2. Практика діагностики та психокорекції

Практичне заняття 6. Методи психодіагностики

- Назвіть види клінічних інтерв'ю, що застосовуються у практиці.
- Охарактеризуйте проєктивні методики та їх значення.
- Переліchte стандартизовані тести для оцінки особистісних рис.
- Зазначте способи диференціації патологічних рис від тимчасових реакцій.
- Опишіть значення комплексної діагностики для планування психокорекції.

Практичне заняття 7. Психотерапевтичні стратегії

- Охарактеризуйте переваги когнітивно-поведінкової терапії при розладах особистості.
- Розкрийте психоаналітичний підхід до пояснення розладів особистості.
- Переліchte особливості інтегративних моделей терапії.
- Зазначте, як вибір стратегії залежить від типу розладу.
- Сформулюйте основні труднощі психотерапевтичного процесу при роботі з такими клієнтами.

Практичне заняття 8. Психокорекція та кризова допомога

- Назвіть методи психокорекції розладів особистості.
- Опишіть особливості роботи з клієнтами у кризових станах.
- Переліchte техніки стабілізації, що застосовуються у кризовій допомозі.
- Зазначте значення тренінгу комунікативних навичок у психокорекції.
- Охарактеризуйте роль етичних принципів у кризовій допомозі.

Практичне заняття 9. Етичні принципи роботи

- Охарактеризуйте основні етичні принципи роботи з клієнтами, що мають розлади особистості.
- Зазначте значення конфіденційності у психологічній практиці.
- Опишіть способи уникнення стигматизації клієнтів.
- Переліchte межі професійної дистанції у роботі психолога.
- Розкрийте вплив етичних стандартів на ефективність психотерапії.
- Сформулюйте значення емпатії у поєднанні з етичними нормами.

Практичне заняття 10. Міждисциплінарна взаємодія

- Охарактеризуйте переваги співпраці психолога з психіатром та психотерапевтом.
- Назвіть роль соціального працівника у міждисциплінарній команді.
- Зазначте значення комплексного біопсихосоціального підходу.
- Опишіть труднощі, що можуть виникати у міждисциплінарній роботі.
- Перелічте способи узгодження ролей та функцій різних спеціалістів.
- Сформулюйте значення комунікації як ключового чинника ефективності взаємодії.

6. Тематика самостійних занять з дисципліни

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Самостійне заняття 1. Класифікація та діагностичні критерії – Охарактеризуйте основні положення МКХ-11 та DSM-5. – Назвіть ключові критерії діагностики розладів особистості. – Зазначте відмінності між патологічними рисами та клінічними розладами. – Опишіть труднощі застосування класифікацій у практиці. – Перелічте приклади розладів із кожного кластеру. – Сформулюйте значення класифікації для психотерапії.	6
2	Самостійне заняття 2. Етіологія та фактори ризику – Охарактеризуйте біологічні чинники розвитку розладів. – Назвіть психологічні фактори, що впливають на формування патологічних рис. – Зазначте роль соціального середовища у виникненні розладів. – Опишіть приклади травматичних подій як факторів ризику. – Перелічте генетичні передумови розладів особистості. – Розкрийте значення біопсихосоціальної моделі.	6
3	Самостійне заняття 3. Психологічні механізми формування – Охарактеризуйте когнітивні схеми, що сприяють розвитку розладів. – Назвіть основні механізми психологічного захисту. – Зазначте роль емоційної регуляції у перебігу патології. – Опишіть дефіцит Я-структур як чинник розладів. – Перелічте приклади дезадаптивних моделей взаємодії. – Сформулюйте значення розуміння механізмів для терапії.	6
4	Самостійне заняття 4. Типологія розладів особистості – Охарактеризуйте кластер А, В та С. – Назвіть відмінності прикордонного та нарцисичного розладів. – Зазначте клінічні прояви кожного кластеру. – Опишіть приклади поведінкових характеристик різних типів. – Перелічте труднощі діагностики за типологією. – Запропонуйте способи використання типології у психокорекції.	6

5	Самостійне заняття 5. Методологія дослідження та діагностики – Охарактеризуйте основні методи дослідження розладів особистості. – Назвіть відмінності між кількісними та якісними методами. – Зазначте переваги стандартизованих опитувальників. – Опишіть значення спостереження у діагностиці. – Перелічте приклади психометричних інструментів. – Розкрийте важливість інтегративного аналізу.	5
6	Самостійне заняття 6. Методи психодіагностики – Назвіть види клінічних інтерв'ю. – Охарактеризуйте проєктивні методи. – Перелічте стандартизовані тести для оцінки особистісних рис. – Зазначте способи диференціації патологічних рис. – Опишіть значення комплексної діагностики. – Сформулюйте роль психодіагностики у плануванні терапії.	5
7	Самостійне заняття 7. Психотерапевтичні стратегії – Охарактеризуйте когнітивно-поведінкову терапію. – Розкрийте психоаналітичний підхід до розладів. – Перелічте особливості інтегративних моделей. – Зазначте залежність вибору стратегії від типу розладу. – Опишіть труднощі психотерапевтичного процесу. – Сформулюйте значення гнучкості терапевта.	5
8	Самостійне заняття 8. Психокорекція та кризова допомога – Назвіть методи психокорекції. – Опишіть роботу з клієнтами у кризових станах. – Перелічте техніки стабілізації. – Зазначте значення тренінгу комунікативних навичок. – Охарактеризуйте роль етики у кризовій допомозі. – Запропонуйте приклади кризових інтервенцій.	5
9	Самостійне заняття 9. Етичні принципи роботи – Охарактеризуйте основні етичні принципи роботи з клієнтами. – Зазначте значення конфіденційності. – Опишіть способи уникнення стигматизації. – Перелічте межі професійної дистанції. – Розкрийте вплив етичних стандартів на терапію. – Сформулюйте значення емпатії у роботі психолога.	5
10	Самостійне заняття 10. Міждисциплінарна взаємодія – Охарактеризуйте переваги співпраці психолога з психіатром. – Назвіть роль соціального працівника у команді. – Зазначте значення біопсихосоціального підходу. – Опишіть труднощі міждисциплінарної роботи. – Перелічте способи узгодження ролей спеціалістів. – Сформулюйте значення комунікації у команді.	5

Всього		54

7. Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

У процесі вивчення дисципліни «Розлади особистості та особистісних рис» використовуються наступні методи оцінювання навчальної роботи студентів:

- стандартизовані тести;
- поточне опитування;
- залікове модульне тестування та опитування;
- реферати, презентації;
- залік.

8. Критерії, форми поточного та підсумкового контролю

Підсумковий бал (за 100-бальною шкалою) з дисципліни «Розлади особистості та особистісних рис» визначається як середньозважена величина, залежно від питомої ваги кожної складової залікового кредиту:

Модуль 1		Модуль 2	
40%	10%	40%	10%
Поточне оцінювання	Модульний контроль 1	Поточне оцінювання	Модульний контроль 2
Оцінка за поточне оцінювання визначається як середнє арифметичне з оцінок, отриманих під час занять (5 занять, 5 тем – 5 оцінок). 2.Модульний контроль 1 проводиться на 4 занятті. Оцінка за Модульний контроль 1 виставляється на підставі виконання письмового завдання.		Оцінка за поточне оцінювання визначається як середнє арифметичне з оцінок, отриманих під час занять (5 занять, 5 тем – 5 оцінок). 2.Модульний контроль 2 проводиться на останньому практичному занятті. Оцінка за Модульний контроль 2 виставляється на підставі виконання письмового завдання.	

Усі форми контрольних заходів та критерії оцінювання здобувачів зазначенні в положенні університету про оцінювання результатів вивчення навчальної дисципліни.

Шкала оцінювання

За шкалою університету	За національною шкалою	За шкалою ECTS
90-100	відмінно	A (відмінно)
85-89	добре	B (дуже добре)
75-84		C (добре)
65-74	задовільно	D (задовільно)
60-64		E (достатньо)
35-59	незадовільно	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)
1-34		F (незадовільно з обов'язковим повторним курсом)

9. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

№ п/п	Найменування	Номер теми
1	Мультимедійний проектор	1-10
2	Проекційний екран	
3	Комунікаційне програмне забезпечення (Google Chrome, Firefox)	
4	Наявність доступу до мережі Інтернет	
5	Персональні комп'ютери, ноутбук.	
6	Комунікаційне програмне забезпечення (Zoom) для проведення занять у режимі онлайн (за необхідності)	
7	Комунікаційна навчальна платформа (Moodle) для організації дистанційного навчання (за необхідності)	
8	Програмне забезпечення: ОС Windows	

10. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основні:

1. World Health Organization. *ICD-11: International Classification of Diseases*. – Geneva, 2019.
2. Аршава І.Ф., Носенко Е.Л. *Психологія особистості: підручник*. – Дніпро: ЛІРА, 2024. – 500 с.
3. Бобирьов В.М., Скрипніков А.М., Телюков О.С. *Афективні розлади: клінічний та психофармакологічний аспекти*. – Полтава: Дивосвіт, 2014.
4. Буняк Н., Гірняк А. *Патопсихологія*. – Тернопіль: Університетська думка, 2026. – 273 с.
5. Зливков В.Л., Лукомська С.О., Федан О.В. *Психодіагностика особистості у кризових ситуаціях*. – Київ: Педагогічна думка, 2016.
6. Напреєнко О.К. (ред.). *Психіатрія*. – Київ: Здоров'я, 2001. – 372 с.
7. Томчук С.М., Томчук М.І. *Психологія тривоги, страху та агресії*. – Вінниця: ВАНО, 2018.
8. Фільц О.О., Кулик О.Л., Євченко Ю.О. *Пограничні розлади: історія та терапія*. – Львів: Медицина світу, 2001.
9. American Psychiatric Association. *DSM-5: Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*. – Washington, 2013.
10. Saß H. *Personality Disorders*. – International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences. – Elsevier, 2001.

Додаткові:

1. Збірник «Українські підручники і програми з психології XIX–XX ст.» – Київ: ДНПБ ім. В.О. Сухомлинського, 2025.
2. Кутько І.І. *Афективні розлади*. – Київ: Здоров'я, 2001.
3. Соколова Г.Б., Орленко І.М. *Вивчення розладів особистості: теоретичний аспект*. – Одеса: ПНПУ ім. К.Д. Ушинського, 2025.
4. Ayinde O., Gureje O. *Cross-cultural applicability of ICD-11 and DSM-5 personality disorder*. – Curr Opin Psychiatry, 2021.

5. Beckwith H., Moran P.F., Reilly J. *Personality disorder prevalence in psychiatric outpatients*. – Personality and Mental Health, 2014.
6. First M.B., Gaebel W., Maj M. та ін. *Comparison of ICD-11 and DSM-5 diagnostic requirements*. – World Psychiatry, 2021.
7. Hoermann S., Zupanick C.E., Dombeck M. *DSM-5: The Ten Personality Disorders*. – MentalHelp.net, 2013.
8. Hualparuca-Olivera L. та ін. *Convergence between ICD-11 and DSM-5 dimensional PD models*. – Front Psychiatry, 2023.
9. Linehan M.M. *Cognitive Behavioral Treatment of Borderline Personality Disorder*. – New York: Guilford Press, 2003.
10. Tasman A. et al. *Psychiatry*. – 3rd Edition. John Wiley & Sons, 2008.

Інформаційні ресурси:

1. APA – Personality Disorders ([psychiatry.org](https://www.psychiatry.org) in Bing)
2. [ICD-11 Online](https://icd.who.int)
3. [MentalHelp.net](https://www.mentalhelp.net) – DSM-5 Personality Disorders
4. [MSD Manual](https://www.msdmanuals.com) – Overview of Personality Disorders
5. World Health Organization (WHO): [who.int](https://www.who.int)
6. American Psychiatric Association (APA): [psychiatry.org](https://www.psychiatry.org)
7. Національна академія педагогічних наук України: naps.gov.ua
8. Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В.О. Сухомлинського: dnpb.gov.ua